

Monumentnummer*: 531417

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 04 april 2014
Kadaster deel/nr 82697/167

Woonplaats* Kortenhoef
Gemeente* Wijdemeren
Provincie* Noord-Holland

Locatiennaam Kortenhoef
Locatieomschrijving Kleizuwe

Kadastrale gemeente* 's-Graveland
Sectie* B
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 2233

Omschrijving**

Cluster 13. Mitrailleur- en Kanonkazemat.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

MITRAILLEUR- EN KANONKAZEMAT/ANNEX REMISE als onderdeel van de accesverdediging op het Fort Kijkuit. Vanwege de kort voor de Tweede Wereldoorlog aangelegde Provinciale Weg Hilversum-Haarlem en het parallel hiermee lopende Hilversumsch Kanaal, is de bestaande accesverdediging uitgebreid met een aantal betonnen werken, waaronder een mitrailleur- en kanonkazemat op het Fort Kijkuit. Behalve de verdediging van het acces speelde ook de al aan het begin van de 20ste eeuw ingezette deconcentratie van de verdediging een rol bij de bouw van verspreide kazematten en andere kleine betonnen werken. Deconcentratie van de verdediging was onder meer een antwoord op de komst van het getrokken geschut (met roterende projectielen), de brisantgranaat (met hoogexplosieve springstof) en op het verschijnen van verdragend geschut. In de laatste decennia van de 19de eeuw werden forten zo gemakkelijke en kwetsbare doelwitten die grote risico's opleverden voor de erin geconcentreerde functies. Vanaf het einde van de 19de eeuw werd daarom een deconcentratie van functies uitgevoerd, onder meer in de vorm van de aanleg van tussenbatterijen. Verder legde men (in lineair verband) tussen de forten (semi)permanente en tijdelijke werken aan, zoals kilometers lange 'gedekte

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

wegen' en vaak ook tientallen bakstenen, aarden en betonnen werken. Hieronder waren in mobilisatietijd aan te leggen (uit hout en aarde samengestelde) loopgraven, groepsnesten, manschappenopstellingen, schuilplaatsen en aarden en betonnen geschutopstellingen (kazematten), e.d. Ook de opkomst van veel snellere aanvals- en vervoersmiddelen - zowel over land als door de lucht - waardoor verrassingsaanvallen mogelijk werden, speelde hierbij een rol, vooral in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog. Deconcentratie van de verdediging was een verschijnsel dat zich op veel plaatsen voordeed, maar vooral in het vlakke en 'overzichtelijke' Nederland. Zo zijn in de jaren '30 omstreeks 40 zogenoemde VIS-kazematten in de Vesting Holland gebouwd (naar: Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77, uit 1928). Deze kazematten kwamen meestal tot stand vanwege wijzigingen in de verkeersinfrastructuur, die een verzwakking van een verdedigingslinie betekenden. De kosten werden daarom gewoonlijk gedragen door de veroorzaker van de verzwakking en niet door het Ministerie van Defensie. Er werden ook van dergelijke betonnen werken gebouwd op bestaande forten, zoals op Fort Kijkuit, waar in 1935 een dubbele kazemat tot stand kwam. De gecombineerde mitrailleur- en kanonkazemat met stalen frontpantser op Fort Kijkuit behoort niet tot de standaardtypen VIS-kazematten en is enig in zijn soort.

Omschrijving

MITRAILLEUR- EN KANONKAZEMAT ANNEX REMISE, centraal gelegen aan de frontzijde van het Fort Kijkuit. De remise(gebouw C) is in 1886 als bomvrij onderdeel toegevoegd aan het fort. De remise is uitgevoerd in niet gewapend baksteen en werd opgenomen in de aarden wal en ook met aarde gedekt. Ter weerszijden van de enige zichtbare gevel (westnoordwest, keelzijde) kwam een betonnen keermuur tot stand, waarin nissen voor privaat en schuilplaats. Het interieur bestaat in hoofdzaak uit een ruimte met getoogd gewelf. In 1933 zijn plannen gemaakt voor nieuwe versterking van het fort door bouw van een kazemat. Hiertoe is de linker keermuur van de remise gesloopt: de kazemat kwam tegen de bestaande remise te liggen. De gewapend betonnen kazemat voor twee vuurmonden werd in 1934-1935 gebouwd en is aan de frontzijde voorzien van zware stalen pantserplaten die afkomstig waren van het voormalige, in 1927 gesloopte marineschip H.M. Tromp. Het gebogen koepelvormig pantser ligt achter een inzinking in het dekkend beton- en aardlichaam en is voorzien van een tweetal relatief kleine, rechthoekige schietgaten. Uniek was de bewapening met een combinatie van kanon en mitrailleur. De ten dele volgens VIS 77 gebouwde, gewapend betonnen kazemat heeft stalen toegangsdeuren in de overigens vlak uitgevoerde gevel aan de keelzijde. Links in de gevel een reliëf met: "Kijkuit 1935". De kazemat kent twee bouwlagen, elk verdeeld in meerdere ruimten. In het interieur zijn de bevestigingen van de bewapening nog aanwezig.

Waardering

De MITRAILLEUR- EN KANONKAZEMAT/ANNEX REMISE op Fort Kijkuit is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op het systeem van:

- a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw),
- b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw)

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier een onderdeel uit 1934-1935, dat een voorbeeld is van een gewapend betonnen en van pantserplaten voorziene mitrailleur- en kanonkazemat van uitzonderlijk type.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en vanwege de onderlinge functionele, functioneel-ruimtelijke en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met het acces van de ongeveer tegelijkertijd aangelegde Provinciale Weg Hilversum-Haarlem en het Hilversumsch Kanaal.

* Het onderdeel is uniek als voorbeeld van een VIS 77-kazemat met een (hergebruikt) stalen frontpantser met een toentertijd gecombineerde functie als gecombineerde opstelplaats voor mitrailleur en kanon.

* Het onderdeel is tamelijk gaaf en goed bewaard en laat zich als gebouwd onderdeel duidelijk in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie

Kazemat (B10)